

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyk a literatury

**SLOVOTVORNÉ POSTUPY VE VODÁCKÉM
SLANGU**

Word-formation processes in the sociolect of watermen

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Autorka: Tereza Jirásková

Za Baštou 1358, Kolín 28002

3. ročník, obor český jazyk – základy společenských věd
prezenční studium

červen 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury.

V Kolíně
27. června 2009

Tereza Jirnáková

.....	6
.....	7
.....	7
.....	8
.....	8
.....	10
.....	10
.....	11
.....	13
.....	13
.....	14
.....	15
.....	15
.....	15
.....	16
.....	16
.....	17
.....	18
.....	19
.....	20
.....	21
.....	21

Za odborné vedení práce děkuji PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD	6
1 SLANG OBECNĚ.....	7
1.1 Aspekty slangu	7
1.1.1 Jazykové aspekty.....	7
1.1.2 Mimojazykové aspekty	8
1.2 Sportovní slang.....	8
2 VODÁCKÝ SLANG	10
2.1 Obecná charakteristika prostředí	10
2.2 Zdroje a metody sběru	11
3 TVOŘENÍ POJMENOVÁNÍ VE VODÁCKÉM SLANGU.....	13
3.1 Vznik slangových pojmenování obecně	13
3.2 Tvoření slov	14
3.2.1 Odvozování (derivace).....	15
3.2.1.1 Podstatná jména.....	15
3.2.1.1.1 Jména činitelská	15
3.2.1.1.2 Jména konatelská	16
3.2.1.1.3 Jména přechýlená.....	16
3.2.1.1.4 Jména prostředků.....	17
3.2.1.1.5 Jména nositelů vlastnosti.....	18
3.2.1.1.6 Jména místní.....	19
3.2.1.1.7 Jména dějová	20
3.2.1.2 Přídavná jména	20
3.2.1.3 Slovesa.....	21
3.2.1.3.1 Odvozování příponami.....	21
3.2.1.3.2 Odvozování předponami.....	21

3.2.2 Skládání (kompozice)	22
3.2.2.1 Vlastní skládání.....	22
3.2.2.1.1 Skládání čisté	22
3.2.2.1.2 Komplexní kompoziční postup.....	22
3.2.2.2 Nevlastní skládání (spřahování, juxta pozice).....	23
3.2.3 Zvláštní způsoby tvoření slov	23
3.2.3.1 Zkracování (abreviace).....	23
3.2.3.2 Mechanické krácení.....	24
3.2.3.3 Překrucování	24
3.2.3.4 Kalkování.....	25
3.3 Distribuce a produktivnost jednotlivých slovtvorných postupů.....	25
4 SLOVNÍKOVÁ ČÁST	28
4.1 Charakteristika slovníku.....	28
4.2 Struktura slovníku.....	28
4.3 Slovtvorný slovník vodáckého slangu	29
ZÁVĚR	37
LITERATURA	39
RESUMÉ	42
KLÍČOVÁ SLOVA	44

ÚVOD

Záměrem této práce je popsat slootovorné postupy v aktuální slovní zásobě vodáckého slangu a porovnat naše výsledky s odbornou literaturou. Získané slangové výrazivo není a ani nemůže být úplné.

V první kapitole se věnujeme nejprve vymezení slova slang. Uvádíme také jazykové a mimojazykové aspekty, jimiž můžeme slang posuzovat. Doplnujeme charakteristiku sportovního slangu pro úplnější pohled na vodácký slang.

Dále se věnujeme vymezení vodáckého slangu v této práci, charakteristice tohoto prostředí. Popisujeme také zdroje, kde jsme získávali slovní zásobu vodáckého slangu a jaké metody jsme při tom využili.

V následující části se věnujeme tvoření pojmenování ve vodáckém slangu. Získaná pojmenování řadíme podle slootovorných způsobů, dle slootovorných kategorií, všímáme si nejproduktivnějších, ale také ojedinělých přípon atd. Po ní následuje shrnutí produktivnosti jednotlivých způsobů, postupů, přípon apod.

Poslední část této práce tvoří slootovorný slovník, který abecedně zachycuje jednotlivá pojmenování, u kterých uvádíme nejen vznik slova, ale i jeho význam.

1 SLANG OBECNĚ

Slang je součástí národního jazyka a je řazen k nespisovné vrstvě slovní zásoby. Od svého vzniku v polovině 18. století se stal předmětem lingvistického zkoumání. A ani dnes není definice termínu slang úplně jednotná, s čímž souvisí větší výskyt dalších více či méně synonymních termínů.

Encyklopedický slovník češtiny (2002, s. 405) říká o slangu, že je to „svěbytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře“.

1.1 Aspekty slangu

Pro plnější pohled na slangy uvedeme aspekty, které definoval Hubáček (1981).

Hubáček vyčleňuje dvě hlediska, jimiž je možné slang posuzovat: jazykové a mimojazykové.

1.1.1 Jazykové aspekty

- A. Nespisovnost – každé slangové slovo má jinou míru nespisovnosti.
- B. Komunikativní funkčnost – snaha užívat stručné, výstižné, významově jednoznačné a výrazné pojmenování. Ve slanzích se často projevuje univerbizace (vznik jednoslovného názvu na základě synonymního víceslovného pojmenování).
- C. Hledisko systémovosti – můžeme ho „vidět v tom, že i slangové výrazy jako sémanticko-lexikální jednotky tvoří systém“. (Hubáček, 1981, s. 22)
Uvnitř slangu se může projevovat slangovým označováním nejdůležitějších jevů stejné třídy, významové kategorie ...

- D. Snaha o pojmovou diferenciaci – „může být ve srovnání s odborným vyjádřením větší či menší v souladu s pojmenovacími potřebami v pracovním nebo v zájmovém prostředí“. (Hubáček, tamtéž, s. 23) Slang může mít větší potřebu pojmové diferenciaci spisovných pojmenování, kdy vytváří pojmenování více specifikovaná, nebo naopak potřebu menší, kdy si vytváří mnohoznačné pojmenování, tedy významově méně specifikované či souhrnné.
- E. Stav odborné terminologie – „stav, propracovanost, přístupnost a stupeň praktického užívání odborného názvosloví“ (Hubáček, tamtéž) se v jednotlivých slanzích liší, neboť každé prostředí má jiné podmínky.
- F. Vyjadřování expresivity – i slang obsahuje slova neexpresivní, která slouží věcnému pojmenování, a expresivní, která jsou motivována potřebou vyjádřit důvěrný vztah, popř. jazykovou hravost.
- G. Vhodnost pro mluvené jazykové projevy – snaha vyhovět povaze mluvených jazykových projevů.

1.1.2 Mimojazykové aspekty

- a) Stupeň uzavřenosti prostředí, jeho stáří, tradice, rychlost rozvoje – míra otevřenosti prostředí má vliv na bohatost a ustálenost jeho slangu, vliv má také stáří, tradice a rychlost rozvoje prostředí.
- b) Věkové a sociální složení příslušníků prostředí – variabilita slangových pojmenování je ovlivněna věkem příslušníků daného prostředí, stejně tak jako jejich vzděláním, povahovými rysy či zájmy.
- c) Psychické faktory – projevují se dvěma způsoby: „jednak jako snaha příslušníků určitého prostředí o jazykové vyjádření výjimečnosti provozované činnosti, jednak jako snaha o rychlé začlenění do prostředí“. (Hubáček, tamtéž, s. 26)

1.2 Sportovní slang

Jelikož se tato práce zabývá tvořením slov ve vodáckém slangu, pro bližší dokreslení doplňujeme ještě charakteristiku sportovního slangu. Sportovní slang je

dokladem prostředí jak zájmového, tak pracovního. Důsledkem průniku sportovního slangu mimo toto prostředí je tendence využívat původní slangové názvy v širší platnosti.

Na zásobu slangových pojmenování v jednotlivých sportech budou mimo již zmíněných Hubáčkových aspektů působit i jiné faktory, na které poukázal ve svém článku Flegl (1987). Mezi ně patří charakter sportovní činnosti (kolektivní či individuální sport, odlišná míra agresivity, rizikovosti apod.).

← Další faktor je sociální. Masově rozšířené sporty mají mnoho aktivních i pasivních fanoušků, ale jsou i sporty, které tolik příznivců nemají.

2 VODÁCKÝ SLANG

Vodácký slang patří k nespisovné vrstvě slovní zásoby. Vytvořili ho a v komunikaci mezi sebou používají sportovci – vodáci, jejich příznivci a lidé, již jsou spjatí s tímto povoláním či zájmem.

I když práce nese název Slovo tvorné postupy ve vodáckém slangu, nezachycuje je ve vodáckém slangu v celé jeho šíři. Při sběru slangového materiálu jsme se zaměřili na prostředí autorce blízké, tedy na vodáctví jako na sportovní činnost, které se lidé věnují amatérsky, nezávodně, především jako zájmu ve volném čase.

2.1 Obecná charakteristika prostředí

První kritérium pro posouzení vodáckého prostředí může představovat rozlišení slangu zájmového a pracovního. Při posuzování vodáckého prostředí nemůžeme dát úplně jasnou odpověď, zda se jedná o slang zájmový či profesionální, neboť vodáctví se věnují jak profesionálové, např. ve vodním slalomu, rychlostní kanoistice apod., kterým je prací, tak amatéři, kteří ho provozují především jako zájmovou činnost. Když ale přihlídneme k vlastnímu prostředí, ve kterém byl sběr slangových pojmenování realizován, můžeme říci, že jde o prostředí zájmové. Pro zájmový slang je z jazykového hlediska typická synonymita, vyšší míra expresivity, citového vztahu k pojmenovávané skutečnosti oproti slangu profesionálnímu, který dává přednost jednoznačnosti, ekonomičnosti vyjádření a lexikální jednotky se blíží termínům.

Vodácké prostředí je společnosti otevřené a v posledních letech je vystaveno zvýšené pozornosti, neboť vodáctví (především vodní turistika) se stává stále vyhledávanějším způsobem, jak strávit letní dovolenou. To má za následek mnohem menší ustálenost slangových výrazů oproti prostředí uzavřenému a snazší pronikání slangových výrazů do běžného vyjadřování.

Vodáctví má v Čechách dlouhou historii a tradici. Ale i toto prostředí se neustále vyvíjí, ať v oblasti nových výrobních technologií nebo nového vybavení, pomůcek apod., což se projevuje i ve slovní zásobě slangových pojmenování.

Z hlediska věkového složení je toto prostředí velmi různorodé. Na řekách se setkávají lidé různých věkových kategorií, stejně tak zastoupení mužů a žen je přinejmenším vyrovnané, potkávají se tu také lidé rozdílných zájmů, vzdělání, charakterů a tyto rozdíly se zde stírají.

2.2 Zdroje a metody sběru

Intenzivní sběr slangových pojmenování probíhal především přes léto roku 2008. Zdrojem byly neoficiální mluvené projevy vodáků na českých řekách.

Vodácké prostředí bylo zvoleno z důvodu blízkosti autorce, která se v něm pohybuje od léta roku 2004.

Slangové výrazy byly získávány především metodou přímého výzkumu, tedy odposloucháváním jazykových projevů v neoficiálním prostředí a následným zapsáním získaných slangových pojmenování.

Jazykoví informátoři, jejichž mluvené projevy byly odposlouchávány, jsou většinou přáteli či známými autorky a vodáctví se jako zájmové činnosti věnují již dlouhou dobu.

Vedle přímého výzkumu jsme v menší míře použili i výzkum nepřímý. Nevyužili jsme dotazníkovou metodu. Metodu excerpce z knih a internetových zdrojů jsme neužili k získávání nových slangových výrazů, ale především jako způsob ověření významu, použití atd., neboť jsme spoléhali na spontánnost mluvených projevů jako na vhodnější způsob zachycení slangových pojmenování. Metodu excerpční jsme tedy použili jako metodu konfrontační. Naším zájmem bylo zachytit slovtvorné postupy v aktuální, živé slovní zásobě vodáků.

Několik málo výrazů může mít teritoriálně omezenou platnost, neboť jazykové projevy byly odposlouchávány především od vodáků z Kolínska, ale jelikož nebyli jediní, jejichž promluvy byly zaznamenávány, nelze tvrdit, že získaný slangový materiál je typický jen pro určitou oblast. Slovník pojmenování vzniklých slovtvornými postupy nemůžeme tedy považovat za úplný.

3 TVOŘENÍ POJMENOVÁNÍ VE VODÁCKÉM SLANGU

Každý jazyk je s neustálým rozvojem poznání postaven před skutečnost, kdy je třeba nazvat nové jevy skutečnosti vhodnými výrazovými prostředky – jmény a pojmenováními. Na druhé straně se variabilita života dožaduje použití nových, výraznějších výrazových prostředků, které budou působivější, účinnější než ty dosud užívané, běžně vžité.

Každý jazyk si nová pojmenování opatřuje jiným způsobem. „Společné všem těmto pojmenovávacím postupům je zákonitě navazování na všechno to, co jazyk – především v oblasti pojmenování – již vytvořil a co se v něm ukázalo schopným života a schopným být základem a východiskem nového.“ (Dokulil, 1962, s. 19)

Nová pojmenování v češtině vznikají:

- tvořením slov
- přejímáním slov z cizích jazyků
- multiverbizací
- sémantickým tvořením slov

3.1 Vznik slangových pojmenování obecně

Slangová pojmenování vznikají stejnými pojmenovávacími postupy jako lexémy v jiných vrstvách národního jazyka, jehož jsou součástí.

„Pojmenovávací (onomaziologickou) motivací slangových názvů bývá jednak potřeba pojmenovávat nové jevy skutečnosti, jednak nově pojmenovat už pojmenované jako projev snahy o jazykové vyjádření variability afektivního života. Tato variabilita se jeví jako úsilí o originálnost výrazu a jeho aktualizaci, jako smysl pro hravost a exkluzivnost.“ (Hubáček, 1981, s. 9-10)

Slangová pojmenování jsou jen slova plnovýznamová. Nejvíce se vyskytují podstatná jména, méně již slovesa a výjimečně přídavná jména či příslovce. Jednoslovné slangové názvy se vyskytují mnohem častěji než názvy víceslovné, především z důvodu jazykové ekonomičnosti a jednoznačnosti.

Při tvoření slangových názvů se uplatňují dva pojmenovávací postupy:

1) transformační (slovotvorný) a 2) transpoziční.

1) *Transformační postupy* – nová pojmenování vznikají tvořením nových slov. Mezi tyto postupy patří odvozování, skládání a tzv. zvláštní způsoby (zkracování, mechanické krácení, překrucování, kalkování).

2) *Transpoziční postupy* – nová pojmenování vznikají z pojmenování již existujících. K těmto postupům se řadí sémantické tvoření, tvoření víceslovných pojmenování a přejímání z jiných jazyků.

My se ale budeme zabývat jen slovotvornými postupy, transpoziční ponecháme stranou.

3.2 Tvoření slov ve vodáckém slangu

V naší práci při popisu slovotvorného systému nejprve vycházíme z jednotlivých slovotvorných způsobů (odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení, překrucování a kalkování), které sledujeme u slovních druhů. Slovní druhy nejsou zastoupeny rovnoměrně. Hlavní postavení mají podstatná jména, neboť se k jejich tvoření nabízí široký inventář formálních prostředků. Slovesa se vyskytují v mnohem menší míře a přídavná jména jsou obvykle zastoupena minimálně.

V rámci slovních druhů se jako další kritérium uspořádání uplatňuje třídění jednak podle slovotvorných kategorií, jednak podle významových kategorií, kdy obě kategorie jsou spolu těsně spjaty, místy se překrývají. My dáváme přednost třídění dle slovotvorných kategorií. V rámci významových kategorií se rozlišují:

názvy osob – patří sem slovotvorné kategorie jmen činitelských, konatelských, nositelů vlastnosti a přechýlených; názvy prostředků – slovotvorné kategorie jmen prostředků, nositelů vlastnosti, jména zdobnělá a zveličelá; názvy dějů – jména dějová a činností chápaných jako zaměstnání; názvy zvířat – část jmen nositelů vlastnosti; „paralelní (totožné) se slovotvornými kategoriemi jsou významové kategorie názvů místních, názvů výsledků děje a názvy vlastností“ (Hubáček, 1971, s.7).

Další měřítko tvoří odvozovací přípony podle jejich produktivity a někde také povaha odvozovacího základu v rozlišení na denominativa a deverbativa.

Další dílčí třídění dle významu uvnitř slovtvorných kategorií přebíráme od Hubáčka (1971).

3.2.1 Odvozování (derivace)

Derivace je nejrozšířenějším způsobem tvoření slov v češtině i ve slangu, kdy „se na základě jednoho existujícího slova (motivujícího) tvoří pomocí slovtvorného formantu slovo odvozené (derivované)“. (Encyklopedický slovník češtiny, 2002, s. 107)

Rozlišujeme:

- odvozování předponové (prefixace) – (např. *odlomit*)
- odvozování příponové (sufixace) – (např. *bublák*)
- odvozování koncovkové (konverze) – (v našem materiálu není doklad)
- odvozování předponově-příponové (prefixálně-sufixačm) – (v našem materiálu není doklad)
- odvozování předponově-koncovkové (prefixálně-konverzní) – (např. *soulodí*)

3.2.1.1 Podstatná jména

Substantiva se ve slangu většinou odvozují jen pomocí přípon. Jediným dokladem předponového odvozování ve vodáckém slangu je slovo *rozplavba*, taktéž jediný doklad předponově-koncovkového odvozování představuje slovo *soulodí*.

3.2.1.1.1 Jména činitelská

Jména činitelskými jsou chápána pojmenování osob, které vykonávají činnost pro ně typickou. Obvykle se odvozují přímo od sloves, řidčeji od podstatných jmen dějových. Jména činitelská bývají především rodu mužského. Tato kategorie není mezi slangy příliš zastoupena.

Hubáček (1971) uvádí, že jména činitelská jsou nejčastěji tvořena příponou **-ák**. My jsme však ve vodáckém slangu žádné činitelské jméno s touto příponou

nezaznamenali. Jediná doložená přípona je **-íř**, která je obecně považována za méně produktivní. Jména činitelská jsou především rodu mužského.

Slovo s příponou **-íř**: *singlíř*.

3.2.1.1.2 Jména konatelská

Označují osoby, které se zabývají určitou činností, ale nejsou nazvány přímo podle této činnosti, nýbrž podle předmětu, ke kterému se tato činnost vztahuje, který se na této činnosti podílí. Jména činitelská se odvozují vždy jen od podstatných jmen.

Jména konatelská se tvoří produktivními příponami **-ař/-ář, -ák**. Přípona **-ař** se používá u dvojslabičných slov, přípona **-ář** pak u slov trojslabičných a víceslabičných.

Slova zakončená příponami **-ař// -ář** můžeme podle jejich motivace zařadit do významových skupin:

- a) osoby pojmenované podle jejich záliby: *vodarě*;
- b) osoby pojmenované podle nástroje, s kterým zacházejí: *kbelíkář, vařečkář*.

2 Do významových skupin lze také rozdělit pojmenování vzniklá příponou **-ák**:

- a) osoby pojmenované podle místa, kde se zdržují: *zadák*.

3.2.1.1.3 Jména přechýlená

„Při přechylování (moci) tvoříme názvy s příznakem přirozeného rodu, zpravidla ženské protějšky ke jménům mužským.“ (Mališ; Machová; Suk, 1997, s. 30) Méně častěji je základovým slovem femininum. Dle Hubáčka (1971) jde ve slanzích o produktivní pojmenovací proces, kdy se ženská jména tvoří přidáním přechylujícího formantu. Tento způsob je nejběžnější u jmen konatelských, častý je u jmen činitelských a jmen nositelů vlastnosti. Míra expresivity je stejná jako u předlohových jmen mužských.

V nasbíraném materiálu jsme jméno přechýlené nezaznamenali, i když v jiných slanzích jde o produktivní pojmenovací proces. Ve vodáckém slangu se příliš nepřechyluje, většina jmen činitelských a konatelských zůstává v mužském rodě bez ohledu na pohlaví osoby.

3.2.1.1.4 Jména prostředků

Jména prostředků „pojmenovávají substance (věci, předměty, látky, místa, jevy, řidč. též živé bytosti) sloužící nějaké činnosti, a proto k této činnosti trvale určené“.
(Tvoření slov v češtině 2, 1967, s. 171)

Pojmenování se nejčastěji uskutečňuje vzhledem k činnosti samé, kdy se odvozuje přímo od sloves či dějových jmen, řidčeji vzhledem k předmětu, k němuž se činnost vztahuje, název je pak odvozován od jmen, nejčastěji od substantiv.

K této kategorii můžeme sekundárně řadit i některé názvy z jiných slovo tvorných kategorií, jedná se o odvozeniny, u kterých můžeme vycházet z dvojí paralelní motivace, jak na to poukázal Hubáček (1971). V této práci jsou do této kategorie řazeny jen odvozeniny, které jsou jako jména prostředků chápány primárně. Jedná se tedy o názvy, jež substantivně vyjadřují to, co něčemu slouží.

Motivace vzniku jmen prostředků může být dvojí:

- a) vzhledem k činnosti, kdy se pojmenování tvoří ze slovesných základů (např. *plovačka*);
- b) vzhledem k předmětu činnosti, kdy se názvy odvozují od jmen, nejčastěji od substantiv (např. *rodeovka*).

Ad a) Deverbativa

Deverbativa se tvoří především produktivními příponami: **-ák, -ačka, -ka**, které jsou typické pro jména prostředků. Ojediněle se vyskytuje přípona: **-adra**.

I. Jména mužského rodu

Jména se odvozují příponou **-ák**, kterou se tvoří ze slovesného kořene slovesa 5. třídy: *blembák, loupák*.

II. Jména rodu ženského

Nejčastějšími odvozovacími příponami jsou **-čka** a **-ka**, které jsou velmi produktivní. Minimálně se objevuje přípona: **-adra**.

„Příponou **-čka** se odvozují názvy prostředků od slovesných kmenů s kmenotvornou příponou a to hlavně od sloves 5. a 6. třídy.“ (Hubáček, 1971, s. 12)

Jména odvozená od sloves 5. třídy: *plovačka, šoupačka*.

Jména odvozená od jiných slovesných typů: *házečka*.

Příponou *-ka* se odvozují jména ze slovesných kmenů s neúplnou kmenovou příponou či ze slovesných kořenů. Často jsou tyto odvozeniny motivovány vztahovými adjektivy účelovými.

Jména odvozená od sloves 6. třídy ze slovesných kmenů s neúplnou kmenovou příponou: *špricka*.

Další přípona, která je ojedinelá:

-adra: koňadra.

Ad b) Denominativa

I. Jména rodu ženského

Jména se tvoří příponou *-ka* ze substantivních základů:

-ka: retardérka, rodeovka, slalomka.

3.2.1.1.5 Jména nositelů vlastnosti

Jména nositelů vlastnosti „pojmenovávají osoby, zvířata nebo věci na základě některé jejich vlastnosti“. (Tvoření slov v češtině 2, 1967, s. 281) Názvy nositelů vlastnosti se ve své převážné většině opírají o přídavná jména jako o svůj bezprostřední základ, neboť vlastnost se primárně vyjadřuje jménem přídavným. Vlastnost ve vlastním smyslu však vyjadřují jen adjektiva kvalifikační (primární). Oproti tomu relační adjektiva (sekundární) „mají slovotvorný vztah k podstatným jménům, slovesům a příslovcím. U relačních adjektiv může jít o pozadí jmenné [...], slovesné [...], adverbiální [...]“ (Mališ; Machová; Suk, 1997, s. 21) Značný vliv má i proces univerbizace.

I. Jména mužského rodu

Nejčastější přípona je *-ák*, která se obvykle přidává k substantivnímu základu.

Desubstantivní odvozeniny můžeme třídit podle přípon výchozích adjektiv vztahových:

a) denominativa zřetelně se vztahující k adjektivům s příponou *-ový*: *plasták*;

b) denominativa vztahující se k adjektivům s příponou *-ní*: *lod'ák*.

Další přípona, která je u mužských jmen ojedinelá:

-an: plošan.

II. Jména ženského rodu

Nejčastější příponou je **-ka** a její varianta **-ovka**. Ženská jména nositelů vlastnosti jsou často motivována univerbizací a tvoří se ze jmenných základů.

Denominativa

a) denominativa utvořená přímo z výchozího substantiva, které „je součástí bližšího určení či stručné charakteristiky předlohového pojmenování“ (Hubáček, 1971, s. 15): *laminátka, vertexka*;

b) denominativa tvořená variantami přípony **-ka**:

-ovka: deblovka, singlovka.

3.2.1.1.6 Jména místní

Vymezit tuto slovotvornou kategorii není snadné, jelikož patří mezi kategorie komplexní, kde onomaziologickou bází není obecný pojem substance, ale substantivum ve smyslu místa, a onomaziologickým příznakem je různá motivace, která je určována vztahem k substanci, vlastnosti, ději a okolnosti.

Za jména místní budeme tedy považovat názvy, které by se daly charakterizovat takto: „místo, kde něco je (nalézá se, je uschováno, je předmětem nějaké činnosti apod.) nebo místo, kde se něco koná nebo místo vyznačující se jistou vlastností nebo místo určené nějakou okolností“. (Tvoření slov v češtině 2, 1967, s. 435) Z těchto čtyř typů se nejvíce vyskytují první dva. Mezi jmény místními převažují ve vodáckém slangu deverbativa.

Nejvíce se uplatňuje přípona **-ák**, výjimečně **-iště**.

Denominativa se tvoří ojedinělou příponou:

-ulák: břehulák.

Deverbativa se tvoří příponami:

-ák: bublák, obracák, vracák, vraták, zábalák, zalejvák;

-iště: vývařiště.

3.2.1.1.7 Jména dějová

„Primárně patří do významové kategorie názvů dějů slovtvorná kategorie jmen dějových. Jsou to dějová substantiva, která vyjadřují děj pojatý jako substance, tj. abstrahovaný do významových kategorií charakteristických pro pojetí procesuální.“ (Hubáček, 1971, s. 18) Jména dějová se vždy odvozují ze základů slovesných.

Nejpočetnější skupinu jmen dějových tvoří jména odvozená od minulého kmene sloves příponami *-ní// -tí*. Obvykle se ke každému slangovému slovesu běžně tvoří podstatné jméno slovesné. Odvozeniny se tvoří od sloves a) prostých, b) předponových.

Odvozeniny s příponou *-ní// -tí* lze řadit dle příslušnosti ke slovesným třídám:

ad a) slovesa 6. třídy: *koničkování, kontrování, singlování;*

ad b) slovesa 2. třídy: *odkopnutí, přikopnutí;*

† slovesa 4. třídy: *odlomení;*

Další méně častá přípona:

-ka: valívka.

Slangová pojmenování náležející do slovtvorných kategorií jmen zdrobnělých, zveličelých, výsledků děje a vlastností jsme ve vodáckém slangu nezaznamenali.

3.2.1.2 Přídavná jména

Přídavná jména jsou ve slanzích zastoupena jen minimálně. Nejčastěji se jedná o denominativa, méně o deverbativa. Oproti jménům podstatným netvoří tak výrazné kategorie, což je dáno již tím, že počet odvozovacích přípon je omezen a přípony jsou často homonymní.

Ve vodáckém slangu jsme zaznamenali jediné přídavné jméno s příponou *-cí*, které je deverbativem. Přídavné jméno bychom mohli zařadit takto:

- účelové adjektivum vytvořené ze slovesného kmene minulého příponou *-cí*:
koničkovací.

3.2.1.3 Slovesa

Slovesa jsou ve slanzích oproti podstatným jménům zastoupena méně. Odvozují se příponami ze slovesných i jmenných základů a také předponami ze sloves.

3.2.1.3.1 Odvozování příponami

Přípony přidáváme především k základům jmenným, především substantivním. Minimálně se využívá kmenových přípon k deverbativnímu odvozování.

Nejčastější odvozovací příponou je **-ova**, v jednom případě je doložena přípona **-i**.

Příponou **-ova** jsou tvořena denominativa, která můžeme zařadit do sémantické skupiny s významem:

- konat něco dle významu předlohového substantiva: *koničkovat, kontrovat, singlovat*.

Příponou **-i** jsou tvořena denominativa s významem „chovat se nebo dělat něco ve smyslu základového jména“ (Hubáček, 1971, s. 23): *soulodit*.

3.2.1.3.2 Odvozování předponami

Odvozování předponami se ve slanzích obvykle neuskutečňují nová pojmenování, vyjadřuje se jimi slovesný vid a obměňuje se jimi „význam základového slovesa ve smyslu příslovečného významu přidávaných přípon“. (Hubáček, tamtéž, s. 23)

Ve vodáckém slangu jsou doloženy předpony **od-**, **při-**, **za-**.

Předponová slovesa můžeme rozdělit dle příslušnosti ke slovesným třídám:

- slovesa 2. třídy: *odkopnout, přikopnout*;
- slovesa 5. třídy: *zaplavat*;
- slovesa 4. třídy: *odlomit*.

3.2.2 Skládání (kompozice)

Skládání se jako slovtvorný postup ve slanzích uplatňuje méně než odvozování. Je motivováno snahou po jednoslovném vyjádření. Předlohou složenin bývá víceslovné vyjádření v podobě sdruženého pojmenování nebo volného spojení slov.

Podle způsobu tvoření složenin rozlišujeme skládání vlastní a nevlastní. V rámci vlastního skládání vydělujeme skládání čisté a tzv. komplexní kompoziční postupy.

3.2.2.1 Vlastní skládání

Vlastní kompozicí vznikají složeniny, které nelze bez formální změny rozdělit na samostatná slova. První část složeniny bývá obvykle zakončena samohláskou, jež je rovněž považována za spojovací morfém (konekt) mezi oběma částmi složeniny. Nejčastěji bývá spojovací samohláskou -o-, méně -e-.

Žádný doklad kompozita se spojovacím morfémem jsme ve vodáckém slangu nezaznamenali.

3.2.2.1.1 Skládání čisté

Při čisté kompozici dochází k pouhému skládání. Zadní člen těchto složenin se shoduje se slovem motivujícím a může existovat jako samostatné slovo mimo složeninu. Řadíme sem i kompozita, jejichž jeden komponent je cizího původu (např. *špricdeka*).

3.2.2.1.2 Komplexní kompoziční postup

Při tomto postupu se vedle kompozice uplatňuje i další slovtvorný proces.

Rozlišujeme komplexní kompoziční postupy:

- 1) derivačně-kompoziční (např. *tříděrák*)
- 2) konverzně-kompoziční (bez dokladu v materiálu)
- 3) abreviačně-kompoziční (bez dokladu v materiálu)

3.2.2.2 Nevlastní skládání (spřahování, juxtapozice)

Nevlastní složeniny jsou nejčastěji spřežky. Vznikají přímým sloučením volného spojení slov, tudíž je můžeme na něj bez formální změny opět rozložit.

Žádný příklad nevlastního skládání se ve vodáckém slangu nevyskytuje.

Ve slangových složeninách se nevyskytují složeniny nevlastní, ale jen složeniny vlastní. Složeniny se ve vodáckém slangu tvoří nejčastěji ze stejnorodých částí čistým skládáním:

- a) Slovní základy či slova jsou cizí, popř. zdomácnělé: *švimkisna*.
- b) Najdeme i příklad čistého skládání, kdy jeden komponent je cizího původu a druhý domácího: *špricdeka*.

Podle významu můžeme složeniny zařadit do významové kategorie:

- názvy prostředků v širším smyslu: *špricdeka*, *švimkisna*.

Ve vodáckém slangu jsme také zaznamenali dva případy kompozičně-derivačního postupu: *dvouděrák*, *tříděrák*.

3.2.3 Zvláštní způsoby tvoření slov

Zvláštní způsoby se vztahují k formě, pokud se týkají i významu, pak jej jen obměňují, ale nemění. Náleží k nim zkracování, mechanické krácení, překrucování a kalkování.

3.2.3.1 Zkracování (abreviace)

Nejméně častým způsobem tvoření slangových pojmenování je zkracování. Tento slovotvorný postup umožňuje zachovat odborné označení, zároveň vyhovuje významové zřetelnosti a jednoduchosti vyjádření, jež jsou pro slang typická.

Rozlišujeme: zkratky iniciálové (akronyma) a slova zkratková.

Zkratková slova ani iniciálové zkratky nejsou v nasbíraném materiálu doloženy.

3.2.3.2 Mechanické krácení

Motivací tohoto postupu je snaha po kratším a zvukově jednodušším pojmenování. Nově vzniklá pojmenování mají oproti předlohám menší počet slabik a zjednodušené souhláskové skupiny. V některých případech můžeme zjistit i dva stupně zkracování.

Mechanicky krácená slova se nejčastěji utváří:

a) náhradou původní odvozovací přípony příponou jinou: *pramka*.

b) mechanicky kráceným základem spolu s dalšími hláskovými úpravami: *keňa*.

Slova vzniklá mechanickým krácením lze rozdělit do významových kategorií. Obě slangová slova patří do kategorie názvů prostředků v širokém slova smyslu, konkrétně do názvů dopravních prostředků.

3.2.3.3 Překrucování

Při překrucování jsou výchozí pojmenování rozličně přetvářena, dotvářena a upravována. Význam slova nebývá tímto slovotvorným postupem měněn, ale jen modifikován.

Motivací je úsilí po zvukovém zvýraznění, po odlišení od spisovného pojmenování a také snaha vytvořit formu, která bude umožňovat dvojí chápání významu slova, v neposlední řadě také jazyková hravost.

Z hlediska slovotvorné stránky můžeme rozlišit slova vzniklá překrucováním:

a) pojmenování vzniklá snahou o zvukově méně obvyklé, přesto výrazné vyjádření: *pádro*, *šprajda*.

b) pojmenování zvukově podobná, která poukazují na nový obsah – žádný doklad v získaném materiálu.

Slova *pádro* a *šprajda* lze zařadit do významové skupiny názvů prostředků.

3.2.3.4 Kalkování

Kalkováním se rozumí tvoření nových slov podle cizí předlohy s využitím domácích jazykových prostředků. Rozlišujeme kalkování: gramatické, sémantické a frazeologické.

Kalky se ve vodáckém slangu nevyskytují.

3.3 Distribuce a produktivnost jednotlivých slovtvorných postupů

Pojmenování ve vodáckém slangu, která vznikla slovtvornými postupy, tvoří jen slova plnovýznamová. Z celkového počtu 56 slangových pojmenování slovtvorně vzniklých, 48 slov jsou podstatná jména, 8 slovesa a pouhé 1 pojmenování je přídavné jméno.

Ze slovtvorných způsobů je nejproduktivnější odvozování, jímž vzniklo 48 pojmenování (tj. 85,7%). Druhý nejproduktivnější způsob, i když oproti odvozování ne příliš častý, představuje skládání (tj. 7,1%). Následuje mechanické krácení se dvěma doklady a překrucování také se dvěma doklady. Zkracování a kalkování nebylo zaznamenáno.

V rámci odvozování se nejvíce uplatňuje odvozování příponami (43 dokladů) oproti předponovému (5 dokladů) a předponově-koncovkovému odvozování (1 doklad). Odvozování koncovkové a předponově-příponové se ve vodáckém slangu neobjevilo.

Podíváme-li se na četnost jednotlivých slovtvorných kategorií podstatných jmen, jsou zastoupeny takto: jména prostředků (10 dokladů), jména místní (8 dokladů), jména dějová a jména nositelů vlastnosti (v obou případech po 7 dokladech), jména konatelská (4 doklady), jména činitelská (1 doklad). Významové kategorie jsou zastoupeny takto: názvy prostředků (17 dokladů), názvy místní (8 dokladů), názvy dějů (7 dokladů), názvy osob (5 dokladů), zbylé významové kategorie nejsou zastoupeny vůbec.

Při odvozování slangových pojmenování bylo celkem použito 12 různých odvozovacích přípon, kdy se objevují i jednotlivé příponové varianty a přípony ojedinělé. Z výsledku vyplývá, že inventář odvozovacích přípon není rozsáhlý.

Nejvíce slangových odvozených podstatných jmen se tvoří příponami: *-ák* (11 dokladů, tj. 29,7%), *-ní// -tí* (6 dokladů, tj. 16,2%), *-ka* (5 dokladů, tj. 13,5%), *-čka* (3 doklady, tj. 8,1%) a *-ař// -ář* (3 doklady, tj. 8,1%). Ostatní přípony nemůžeme považovat za velmi produktivní, některé přípony se vyskytují jen zřídka: *-adra*, *-an*, *-iř*, *-iště*, *-ulák*.

Nejproduktivnější přípona *-ák* se používá především při tvoření jmen místních, méně jmen prostředků a jmen nositelů vlastnosti. Přípony *-ní// -tí* jsou produktivní jen u jmen dějových, příponou *-ka* se nejčastěji tvoří jména prostředků a jména nositelů vlastnosti, přípona *-čka* se užívá při vytváření jmen prostředků a příponami *-ař// -ář* vznikají jen jména činitelská.

Při odvozování sloves se ve vodáckém slangu ve stejné míře uplatňuje odvozování předponové i příponové. Při příponovém odvozování je nejproduktivnější přípona *-ova* vyjadřující příslušnost slovesa ke 6. třídě (3 doklady, tj. 75%), v jednom dokladu je zaznamenána přípona *-i* (4. třída). U předpon je nejproduktivnější *od-* (2 doklady, tj. 50%), po jednom dokladu má předpona *za-* a *při-*.

Odvozování adjektiv je doloženo jediným pojmenováním s příponou *-cí*.

Při skládání jsme zaznamenali dva doklady kompozičně-derivačního postupu a dva doklady složenin vzniklých čistým skládáním. Slova se skládají z domácích základů, cizích či kombinace domácího a cizího.

Srovnání s literaturou

Porovnáme-li naše zjištění s výsledky Hubáčka (1971), který zkoumal onomaziologické postupy ve slangu obecně, zjistíme, že ze slovních druhů převažují především podstatná jména, méně pak slovesa a minimálně přídavná jména či příslovce. Z transformačních postupů je také nejproduktivnější slovotvorný způsob odvozování, při němž se používá omezený počet přípon oproti národnímu jazyku.

Z hlediska četnosti jednotlivých slovotvorných tříd se výsledky mírně liší. Uvádíme první tři nejčetnější třídy, kdy před lomítkem uvádíme četnost ve vodáckém slangu a za lomítkem ve slangu obecně. 1. jména prostředků / jména nositelů vlastnosti; 2. jména místní / jména konatelská; 3. jména nositelů vlastnosti a jména dějová / jména dějová. Důvod, proč je ve vodáckém slangu nejčetnější slovotvorná a významová kategorie jmen prostředků, uvádí Terčová (o tom viz dále).

Porovnáme-li nejproduktivnější přípony ve slangu obecně a v jednom konkrétním slangu, zjistíme, že se shodují, i když jejich četnost se mírně liší.

Porovnáme-li výsledky se zjištěním Terčové (1988), která se věnovala sportovnímu slangu, zjistíme, že jako nejčetnější významovou kategorii uvádí názvy dějů a výsledků děje ve sportovním slangu obecně, ale dále dodává, že vodáctví tvoří odchylku s nejčetnější třídou názvů prostředků, což zdůvodňuje tím, že ve vodáctví je velká rozmanitost a bohatost slangových pojmenování pro vybavení a pomůcky určené k údržbě lodí ve vodní turistice, rychlostní kanoistice a v kanoistice na divoké vodě. Souhlasíme s první částí tvrzení, neboť většina pojmenování v této významové kategorii označuje vodácké vybavení.

Z hlediska produktivity slovotvorných způsobů dochází ke stejným závěrům jako Hubáček (viz výše). Jako nejproduktivnější uvádí téměř stejné odvozovací přípony, které jsou nejproduktivnější i ve slangu obecně.

Shrneme-li veškeré uvedené poznatky, můžeme konstatovat, že slovotvorné postupy odpovídají slovotvorným postupům ve slangu obecně, pojmenování jsou tvořena stejnými produktivními příponami. Odchyly se vyskytují v četnosti jednotlivých slovotvorných kategorií a v různorodosti odvozovacích přípon, neboť jsme zaznamenali několik přípon, které se v práci Hubáčka (1971) neobjevily.

Na odchylky má vliv charakteristika vodáckého prostředí a také faktory, které charakterizoval Hubáček ve slangu obecně a Flegl ve sportovním slangu (viz kapitola 1).

4 SLOVNÍKOVÁ ČÁST

4.1 Charakteristika slovníku

Předkládaný slovník zaznamenává 56 pojmenování vodáckého slangu, která jsou popisná a která se používají při běžné, neoficiální komunikaci mezi vodáky. Slovník zachycuje především mluvu vodáků amatéru, kteří se tomuto sportu věnují jako zájmové činnosti.

4.2 Struktura slovníku

Slovník je uspořádán abecedně bez členění na tematické celky.

V heslové stati na prvním místě zaznamenáváme lemma, tedy nominativ singuláru podstatných jmen, nominativ singuláru a pozitiv přídavných jmen a infinitiv sloves. Dále následují morfologické vlastnosti: u podstatných jmen koncovka genitivu a označení rodu (f., m., n.); přídavná jména označujeme zkratkou slovního druhu (příd.) a u sloves uvádíme vid (dok., nedok.).

Na dalším řádku uvádíme význam slangového slova pomocí popisu či synonyma.

Na nový řádek zaznamenáváme slovtvorný způsob, který se uplatnil při tvorbě pojmenování (odvozování, skládání, mechanické krácení, překrucování). U odvozování dále uvádíme typ tohoto způsobu, u skládání vydělujeme samostatně skládání (míníme tím čistou kompozici) a kompozičně derivační postup. Vzniklo-li slovo z vlastního jména, na proces apelativizace poukazujeme v závorce za označením typu způsobu, jímž bylo vytvořeno nové pojmenování.

Součástí heslové stati je také u některých slangových pojmenování poznámka.

4.3 Slovotvorný slovník vodáckého slangu

blembák, -u, m.

helma

vznik odvozováním příponovým

bublák, -u, m.

provzdušněná voda zvedající se ode dna

vznik odvozováním příponovým

břehulák, -a, m.

potupné převrnutí se či pád do vody u břehu při nastupování nebo vystupování z lodi

vznik odvozováním příponovým

deblovka, -y, f.

loď pro dvě osoby (např. klasická kánoe)

vznik odvozováním příponovým

dvouděrák, -u, m.

zavřená loď se dvěma otvory pro dvojčlennou posádku

vznik kompozičně-derivačním postupem

házečka, -y, f.

pytlík se složeným lanem sloužící k záchraně člověka z řeky; házecí pytlík

vznik odvozováním příponovým

Pozn. pytlík se rozdělá, konec lana se připevní k pevnému bodu a zbytek se hodí osobě v řece k záchraně

kbelíkář, -e, m.

jezdec na plastové lodi

vznik odvozováním příponovým

keňa, -i, f.

kanoe

vznik mechanickým krácením (kanoe)

koničkovací, příd.

sloužící k tažení lodě ze břehu proti proudu či při přetahování jezu

vznik odvozováním příponovým

koničkovat, nedok.

táhnout loď ze břehu pomocí koničkovací šňůry proti proudu či při přetahování jezu

vznik odvozováním příponovým

koničkování, -í, n.

tažení lodě ze břehu pomocí koničkovací šňůry proti proudu či při přetahování jezu

vznik odvozováním příponovým

kontrování, -í, n.

pádlování v opačném směru

vznik odvozováním příponovým

kontrovat, ned.

pádlvat opačným směrem

vznik odvozováním příponovým

koňadra, -y, f.

kus silnějšího provazu upevněného obvykle na přídi, který je určený k přetahování, uvazování a spouštění lodi z jezu; koničkovací šňůra

vznik odvozováním příponovým

laminátka, -y, f.

loď vyrobená z laminátu

vznik odvozováním příponovým

lod'ák, -u, m.

pytel z impregnované látky sloužící k uložení vodákových věcí; lodní pytel
vznik odvozováním příponovým

loupák, -u, m.

špatně viditelný kámen těsně pod hladinou
vznik odvozováním příponovým

obracák, -u, m.

vysoká vlna se zpětnou rotací zalévající loď, která se vyskytuje na konci
propustí či na silných peřejích
vznik odvozováním příponovým

odkopnout, dok.

udělat pádlem záběr kolmo od boku lodě, jímž se docílí rychlé změny směru
vznik odvozováním předponovým

odkopnutí, -í, n.

záběr pádlem kolmo od boku lodě, jímž se docílí rychlé změny směru
vznik odvozováním příponovým

odlomení, -í, n.

záběr pádlem kolmo od boku lodě, jímž se docílí rychlé změny směru
vznik odvozováním příponovým

odlomit, dok.

udělat pádlem záběr kolmo od boku lodě, jímž se docílí rychlé změny směru
vznik odvozováním předponovým

pádro, -a, n.

pádlo
vznik překrucováním

plast'ák, -u, m.

plastová loď

vznik odvozováním příponovým

plošan, -u, m.

plochý kámen těsně pod hladinou

vznik odvozováním příponovým

plovačka, -y, f.

plovací vesta

vznik odvozováním příponovým

pramka, -y, f.

pramice

vznik mechanickým krácením (pramice)

přikopnout, dok.

přitáhnout špičku lodi k pádlu

vznik odvozováním předponovým

přikopnutí, -í, n.

přitáhnutí špičky lodi k pádlu

vznik odvozováním příponovým

retardérka, -y, f.

propust s nerovným dnem (obvykle schodovitého tvaru) sloužící ke zpomalení a zčeření vody

vznik odvozováním příponovým

rodeovka, -y, f.

krátká zavřená plastová loď určená pro rodeo

vznik odvozováním příponovým

rozplavba, -y, f.

převrácení se s lodí
vznik odvozováním předponovým

singlíř, -e, m.

osoba jedoucí sama na lodi
vznik odvozováním příponovým

singlovat, ned.

jet na lodi sám
vznik odvozováním příponovým

singlování, -í, n.

jízda samotného člověka na lodi
vznik odvozováním příponovým

singlovka, -y, f.

loď pro jednu osobu (např. kajak)
vznik odvozováním příponovým

slalomka, -y, f.

slalomová trať
vznik odvozováním příponovým

soulodit, nedok.

srazit lodě k sobě tak, že se posádky vnitřních lodí vzájemně drží, a plout vedle sebe, přičemž krajní lodě pádlují či udržují směr
vznik odvozováním příponovým

soulodí, -í, n.

útvary lodí, kdy se lodě srazí k sobě, posádky vnitřních lodí se vzájemně drží, přičemž krajní lodě pádlují či udržují směr
vznik předponově-koncovkovým odvozováním

šoupačka, -y, f.

uměle vyrobená pomůcka (obvykle ze dřeva), která umožní lodím překonání jezu, aniž by se musel přenášet
vznik odvozováním příponovým

Pozn. staví se na některých dřívě nesjízdných vysokých jezích, kdy loď sklouzne po úzké šikmé dřevěné ploše s okraji, po které teče voda

šprajda, -y, f.

gumová zástěra sloužící u zavřených lodí k zabránění vniku vody do lodi
vznik překrucováním

Pozn. Vodák si na sebe oblékne gumovou zástěru, která připomíná sukni, a po nasednutí do lodi ji přehrne přes okraje otvorů.

špricdeka, -y, f.

gumová zástěra sloužící u zavřených lodí k zabránění vniku vody do lodi
vznik skládáním

Pozn. Vodák si na sebe oblékne gumovou zástěru, která připomíná sukni, a po nasednutí do lodi ji přehrne přes okraje otvorů.

špricka, -y, f.

gumová zástěra sloužící u zavřených lodí k zabránění vniku vody do lodi
vznik odvozováním příponovým

Pozn. Vodák si na sebe oblékne gumovou zástěru, která připomíná sukni, a po nasednutí do lodi ji přehrne přes okraje otvorů.

švimkisna, -y, f.

plovací vesta
vznik skládáním

tříděrák, -u, m.

zavřená loď se třemi otvory pro dvojčlennou posádku a bagáž (zavazadla)
vznik kompozičně-derivačním postupem

valivka, -y, f.

rychle tekoucí řeka s velkými vlnami

vznik odvozováním příponovým

vařečkář, -e, m.

jezdec na singlovce

vznik odvozováním příponovým

vertexka, -y, f.

kánoe výrobce Vertex (apelativum)

vznik odvozováním příponovým

vodař, -e, m.

vodák

vznik odvozováním příponovým

vracák, -u, m.

zpětný proud, který vzniká vedle hlavního proudu většinou pod propustí, za překážkou či ve vnitřní straně zatáčky

vznik odvozováním příponovým

vrat'ák, -u, m.

zpětný proud, který vzniká vedle hlavního proudu většinou pod propustí, za překážkou či ve vnitřní straně zatáčky

vznik odvozováním příponovým

vývařiště, -ě, n.

vodní prostor pod překážkou, kde část vody odtéká, část se vrací zpět k překážce

vznik odvozováním příponovým

zadák, -a, m.

vodák sedící vzadu a řídící loď (kormidelník)

vznik odvozováním příponovým

zalejvák, -u, m.

vysoká vlna se zpětnou rotací zalévající loď, která se vyskytuje na konci propustí či na silných peřejích
vznik odvozováním příponovým

zaplavat, dok.

převrátit se s lodí
vznik odvozováním předponovým

zábalák, -u, m.

vysoká vlna se zpětnou rotací zalévající loď, která se vyskytuje na konci propustí či na silných peřejích
vznik odvozováním příponovým

ZÁVĚR

Vodácký slang jsme v této práci pojímali jako nespisovnou vrstvu slovní zásoby, kterou vytvořili a mezi sebou při vzájemné komunikaci používají vodáci (profesionálové i amatéři) a lidé spjatí s tímto sportem a prostředím. Vodácký slang nevytváří vlastní jazykový systém, proto se spolu s ním používá i obecná čeština.

Vodácké prostředí je charakteristické svou dlouhou historií a tradicí, otevřeností prostředí a v posledních letech čím dál větším zájmem veřejnosti o tento sport, především o vodní turistiku.

Z hlediska stanovení zájmovosti či profesionality tohoto slangu, nelze jasně odpovědět, zda se jedná více o slang zájmový či profesionální, neboť vodáctví jako většina sportů nese znaky profesionálního i zájmového slangu, ale jelikož jsme vodácké prostředí blíže charakterizovali, můžeme říci, že se jedná především o slang zájmový, který se vyznačuje expresivitou, vyšší mírou synonymičnosti a mnohdy citovým vztahem mluvčího ke skutečnosti.

Slangová pojmenování vznikají stejnými pojmenovávacími postupy jako slova v ostatních vrstvách národního jazyka. Slovní zásobu vodáckého slangu tvoří slova plnovýznamová, nejvíce jsou zastoupena podstatná jména, \uparrow v menší míře slovesa a minimálně přídavná jména. Nejproduktivnější způsob tvoření slov představuje odvozování, jímž vznikla většina získaných slangových pojmenování. Druhým nejčastějším způsobem je skládání, kam řadíme i kompozičně-derivační postup. Mechanické krácení a překrucování se objevuje zřídka a ostatní slovtvorné postupy (zkracování, kalkování) nebyly zaznamenány vůbec.

V rámci odvozování se nejvíce uplatňuje příponové odvozování, kdy se odvozuje ve srovnání s národním jazykem jen omezeným počtem přípon. Ve vodáckém slangu jsou používány produktivní přípony, které jsou obecně ve slangu považovány za velmi produktivní. Zaznamenali jsme také několik ojedinělých přípon.

Většinu odvozených jmen lze zařadit do významové kategorie názvů prostředků, což je dáno charakterem sportu, v němž většinu pojmenování tvoří názvy pro vybavení potřebné k vodáctví.

Celkově tedy můžeme konstatovat, že slangová pojmenování ve vodáckém slangu jsou tvořena stejnými produktivními postupy jako ve slangu obecně, jen zaznamenáváme menší odchylky v četnosti jednotlivých přípon.

LITERATURA

- ANTALOVSKÁ, K. *Lezecký slang*. Praha, 2007. 283 s. Diplomová práce (Mgr.).
Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra českého jazyka a literatury.
- DANEŠ, F.; DOKULIL, M.; KUCHAR, J. *Tvoření slov v češtině. 2, Odvozování podstatných jmen*. Praha: Academia, 1967.
- DOKULIL, M. *Tvoření slov v češtině. 1, Teorie odvozování slov*. Praha: ČSAV, 1962.
- FLEGL, V. Sportovní slang a sportovní publicistika. In *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. ledna 1984*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1987, s. 206-218.
- HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.
- HUBÁČEK, J. K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. In *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7. - 9. února 1995*. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni, 1995, s. 18-22.
- HUBÁČEK, J. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.
- HUBÁČEK, J. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981.
- HUBÁČEK, J. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: SPN, 1971.
- HŮLKOVÁ, R. *Muzikantský slang*. Praha, 2005. 201 s. Diplomová práce (Mgr.).
Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra českého jazyka.
- KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J., aj. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KARLÍK, P.; NEKULA, M.; RUSÍNOVÁ, Z, aj. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

MALIŠ, O.; MACHOVÁ, S.; SUK, J. *Současný český jazyk: lexikologie*. Praha: Karolinum, 1997.

MARTINCOVÁ, O.; BRABCOVÁ, R. *Malý slovník jazykovědných termínů*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998.

Mluvnice češtiny 1. Praha: Academia, 1986.

MYŠKOVÁ, M. *Veslařský slang*. Praha, 2006. 92 s., tab., obr. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta. Katedra českého jazyka.

TERČOVÁ, M. Příspěvek ke sledování sportovního slangu. In *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. - 12. února 1988*. Praha: SPN, 1988, s. 245-259.

Internetové zdroje

<http://kayakteam.com/slovník.aspx>

<http://www.raft.cz/vslovník.aspx>

<http://www.soulodime.estranky.cz/stranka/clanky>

RESUMÉ

Práce se zabývá slovotvornými postupy ve vodáckém slangu.

Slangový materiál byl získáván v prostředí českých vodáků amatérů, kteří se vodáctví věnují jako zájmové činnosti, již provozují především na českých řekách. Jelikož naším cílem bylo získat aktuální slovní zásobu českých vodáků, použili jsme metodu přímého odposlechu promluv a jako konfrontaci metodu excerpce z psaných textů.

Při vlastním zkoumání a popisu získaného slangového materiálu vycházíme především ze slangistických prací Jaroslava Hubáčka.

Nejprve se věnujeme slangu v teoretické rovině, dále charakterizujeme vodácké prostředí, způsob a metody sběru slangového materiálu. V následující části popisujeme získanou slangovou slovní zásobu v rámci jednotlivých slovotvorných způsobů, slovotvorných tříd apod., závěrem této části shrnujeme distribuci a produktivnost jednotlivých slovotvorných způsobů, postupů apod. a porovnáváme výsledky s odbornou literaturou.

Součástí práce je také slovotvorný slovník, který abecedně zachycuje jednotlivé výrazy a kromě informací o jejich vzniku podává výklad jejich významu.

The essay deals with the word-formative processes of the watermen's slang.

The slang material was gained from the environment of the Czech amateur watermen who devote themselves to the watermanship as hobby and who go down the Czech rivers. Our goal was to find the topical Czech waterman's vocabulary so that we used the method of the direct monitoring of the utterances and as the confrontation method of the excerption from the written texts.

In our own research and description of the gained slang material we gather information from the slang work of Jaroslav Hubáček.

Firstly, we devote ourselves to the slang in the theoretical level, further we characterize the waterman's environment, the way and the methods of the collection of the slang material. In the next part we describe the gained slang vocabulary in terms of the particular word-formative way, word-formative classes etc. In the end of this part we sum up the distribution and the productivity of the particular word-formative ways, procedures etc. and compare the results with the non-fiction literature.

One part of the essay is also the word-formative vocabulary that alphabetically records the single expressions and gives us not only information of the word's origin but also the interpretation of its meaning.

KLÍČOVÁ SLOVA

mluva sociální skupiny

sociální skupina

slang, vodácký slang

tvoření slov

slovník